

Proces a změna

V české verzi Wikipedie čteme: „**Proces** (z lat., postup, pochod, vývoj) je obecné označení pro postupné a nějak zaměřené děje nebo změny, pro posloupnost stavů nějakého systému; pro děje náhlé nebo zcela chaotické se slovo proces nepoužívá.“ Je z toho zřejmé, že podle autora této formulace je „proces“ chápán jako zvláštní případ „děje“. To je ovšem na pováženou, protože význam slova „děj“ v sobě obsahuje určitou míru kontinuity, která u „procesu“ může také chybět. Zdá se proto, že je lépe předem nepředpokládat, že rozsah jednoho pojmu by mohl zcela zahrnovat obsah pojmu druhého, ale spíše to, že se oba pojmy v něčem překrývají, ale v něčem jiném nikoli. Významnější je proto vymezení vzájemný vztah obou pojmů k pojmu „změny“, především pak vztah mezi „změnou“ a „procesem“. Postupností se nepochybně vyznačuje nejen děj, ale také proces; nicméně povaha této postupnosti může u procesu představovat jen sériovost změn, aniž by bylo lze odhalit jejich vnitřní souvislost resp. jejich vnitřní integritu. Tak např. „vír“ (v tekutině nebo v plynu) se může „spontánně“ vytvořit za určitých vnějších okolností, a pak nějaký čas „přetrvávat“ či „trvat“, pokud to okolnosti dovolí, aniž by bylo možno být jen předpokládat, že je „vnitřně“ nějak integrován či organizován a zevnitř aktivně udržován. Je tedy příkladem procesu sice souvislého, ale nikoli vnitřně sjednoceného. Podobným případem je třeba také vznik a „růst“ krystalu, u něhož také nemůžeme předpokládat subjektivně (tj. aktivně) založenou a udržovanou integritu, zahrnující celý „úsek“ jeho „růstu“ (to je také důvodem, proč o vzniku a „růstu“ – tj. jen zvětšování – krystalu nemůžeme mluvit jako o události). Výsledkem našich úvah se zdá být, že nejširším, i procesualnost, ale také událostnost zahrnujícím pojmem by měl být pojem „změny“, neboť jak proces, tak událost se vyznačující proměnlivostí a tudíž zahrnují (věcně) změny. Proto budeme muset ovšem nadále pečlivě rozlišovat, máme-li na mysli změnu v nejširším významu, anebo jen „změnu“ ve smyslu nejjednoduššího vymezení, tedy ve smyslu přechodu něčeho, co tu před chvílí bylo, ale v tento moment tu už není, nebo ve smyslu přechodu od nepřítomnosti něčeho k tomu, co tu nyní jest, eventuálně ve smyslu koeexistence obojího (případně i multikoeexistence, o které nemusí nutně platit, že je spolu spojena nějak jinak než náhodně – náhodné koexistence změn jsou zcela běžné, zatímco koexistence, které jsou nenáhodné, ale které nějak k sobě věcně náleží a pravidelně se navzájem doprovázejí, jsou zvláštností a musí být od náhodných rozpoznávány a dále zkoumány).

(Písek, 090101-2.)